

ЗБЕРЕЖЕННЯ ЕМОЦІЙНОЇ СТІЙКОСТІ ПЕДАГОГІВ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Постановка проблеми. Освітнє реформування та модернізація в нашій країні віддзеркалюють досягнення держави, яка стала на шлях соціально-економічних перетворень, та зумовлюють впровадження освітніх інновацій у відповідності до сучасної світоглядної моделі соціального устрою. В основу цієї моделі покладено концепцію цілісного підходу, яка відкриває шлях до реалізації прав і можливостей для кожної людини і передусім передбачає рівний доступ дітей з особливими потребами до здобуття якісної освіти. Система освіти, що передбачає надання освітніх послуг в умовах загальноосвітнього закладу й базується на принципі забезпечення основоположного права дітей на освіту та права навчатися за місцем проживання, набула назву *інклюзивної освіти*.

Отже, впровадження інклюзивної освіти обумовлює потребу в підготовці педагогів-практиків до роботи в інклюзивному навчальному середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню вивчення емоційної стійкості педагогів присвячені праці С. Абдулаєвої, Н. Кальки, Ю. Кулюткіна, Н. Перегончук, Л. Потапчук, Т. Савіної, О. Савченкова, А. Семенової, В. Сухомлинського, О. Шевчишиної та багатьох інших науковців. У контексті цієї проблеми досить широко представлено розробки вітчизняних та зарубіжних науковців щодо організації роботи з учнями, які мають обмежені можливості у навчанні в інклюзивних освітніх закладах, зокрема Г. Алексеєва, В. Бондарь, Т. Ілляшенко, Н. Назарова, Н. Попова, Л. Савчук, Т. Скрипник, В. Тищенко, А. Шемановта інші. Питанням забезпечення психологічної готовності педагогічних кадрів до роботи в умовах інклюзії приділено увагу в роботах С. Альохіної, А. Колупаєвої, О. Мартиненко, С. Сорокоумової, О. Тригук та інших. Водночас лише поодинокі наукові дослідження присвячено питанням стану та розвитку психоемоційної сфери педагогів, які працюють з дітьми з особливостями психофізичного розвитку, – В. Долгова, І. Комаревцева, Є. Костін, Т. Редіна, Н. Сафонова, Н. Четверікова, В. Феофанов, О. Шульженко.

Метою статті є аналіз поняття готовність педагогів до роботи в умовах інклюзивної освіти, зокрема збереження емоційної стійкості педагогів в сучасних умовах запровадження інклюзивної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. У багатьох психолого-педагогічних дослідженнях доведено, що категорія готовності до професійної діяльності є системною якістю особистості, яка формується у процесі професійної підготовки у ВНЗ. Науковець Г. Алексеєва вказує на доцільність її розгляду як інтегрального цілого, оскільки характеризується наявністю

загальних та специфічних компонентів, що відображають особливості того чи іншого виду діяльності [1, с. 128].

У дослідженні С. Альохіної готовність педагогів до роботи в умовах інклюзивної освіти репрезентована двома різновидами – професійною та психологічною. За своєю структурою перша з них охоплює інформаційну обізнаність, володіння педагогічними технологіями, знання основ психології та корекційної педагогіки, індивідуальних відмінностей повносправних і неповносправних дітей, здатність до моделювання уроку, використання варіативності у процесі навчання, професійної взаємодії в інклюзивно-освітньому процесі; другий – емоційне прийняття дітей із різними типами порушень у розвитку, спроможність залучати дітей із різними типами порушень до діяльності на уроці та задоволеність власною педагогічною діяльністю [1, с. 132].

У докторській дисертації В. Хитрюк інклюзивну готовність педагога (ІГП) репрезентовано сукупністю когнітивного, емоційного, конативного, комунікативного та рефлексивного компонентів [2, с. 102-104].

Нас цікавить саме емоційний компонент ІГП, позначає намір і здатність педагога прийняти (надати позитивну емоційну оцінку) умови інклюзивної освіти, особливості освітнього процесу, учнів із особливими освітніми потребами та інших учасників інклюзивного освітнього простору. Тут простежується певна обмеженість щодо емоційної сфери особистості лише з урахуванням позитивної оцінки. Натомість загальновизнано, що її структура набагато ширша, оскільки охоплює рівні емоційних станів (настрої, афекти, стреси, фрустрації), предметних (інтелектуальних, моральних, естетичних) та світоглядних почуттів (ставлення до когось і до чогось). Узагальнюючи науковий досвід вітчизняних та зарубіжних науковців бачимо, що у більшості робіт під поняттям «емоційна стійкість» розуміють здатність особистості до збереження стійкості, або витривалості психічних процесів та успішного здійснення діяльності в умовах впливу стресогенних факторів (таких чинників, які провокують виникнення у людини емоційного напруження та супроводжуються переживанням сильних, часто негативних емоцій). Часто виділяють емоційну стійкість як рису чи властивість особистості, яка впливає на характер професійної діяльності. Багато науковців емпірично доводять, що важливою особливістю педагогічної діяльності, поряд з іншими професійними видами діяльності, є її насиченість великою кількістю стресогенних факторів (Н. Амінов, В. Крутецький, Л. Мітіна, А. Реан, І. Сергєєва та інші). Повторювання ситуацій професійних стресів у повсякденній роботі педагога призводить, на думку І. Сергєєвої, до необхідності «керування емоційними станами, що викликає проблему пошуку найбільш ефективних способів емоційної регуляції й саморегуляції вчителя в напружених ситуаціях професійної діяльності» [4]. Дослідження О. Баранова, А. Маркової, Л. Мітіної, О. Прохорова, А. Реана та інших показують, що багато педагогів володіють недостатньою сформованістю адекватних способів емоційного реагування на труднощі непрогнозованих складних ситуацій, а також виявляють низький показник ступеня загальної соціальної адаптації. Усе це часто негативно

позначається не лише на ефективності професійної діяльності, але й на фізичному здоров'ї педагога, а також на психологічному благополуччі учнів. Про це В. Сухомлинський неодноразово наголошує, відмічаючи, що поряд з іншими якостями педагога, важливими для його діяльності, такими як гуманізм, любов і повага до дітей, прагнення до самоосвіти, почуття гумору тощо, є необхідність знання педагогом особливостей нервової системи, щоб завдяки її гнучкості навчитися керувати власним психічним станом під час спілкування з учнями [4]. Таким чином, психологічна, зокрема, емоційна сфера педагога в умовах інклюзивної освіти перебуває у особливому напруженні, пов'язаному зі специфікою діяльності.

Висновки й перспективи подальших розвідок. Здійснений нами огляд літературних джерел показав, що є достатня кількість науково-методичних матеріалів з питань підготовки фахівців до роботи в інклюзивному середовищі. І водночас з'ясувалося, що комплексна робота з проблемою збереження емоційної стійкості педагогів, які вже працюють з дітьми з ООП в інклюзивних класах, у наукових дослідженнях практично не висвітлена. Перспективу подальшого вивчення цієї проблеми вбачаємо у більш глибокому дослідженні основних причин, факторів, які можуть викликати зниження емоційної стійкості у педагогів під час здійснення ними професійної діяльності, та розробці рекомендацій щодо її збереження в умовах інклюзивної освіти.

Література

1. Алехина С. В. Готовность педагогов как основной фактор успешности инклюзивного процесса в образовании / С. В. Алехина, М. А. Алексеева, Е. Л. Агафонова // Российские и зарубежные исследования в области инклюзивного образования / Под ред. В. Л. Рыскиной, Е. В. Самсоновой. – М. : ФОРУМ, 2012. – С. 126-138.
2. Хитрюк В. В. Формирование инклюзивной готовности будущих педагогов в условиях высшего образования : дис... д-ра пед. наук, спец.: 13.00.08 / Вера Валерьевна Хитрюк. – Калининград, 2015. – 390 с.
3. Четверікова Н. В. Актуальні проблеми збереження емоційної стійкості педагогів в умовах інклюзивної освіти: сучасний вимір. / Н. В. Четверікова. – Науковий вісник Херсонського державного університету. Психологічні науки. 2017. Т. 1. Вип. 3. – С.107-113.

УДК: 615.85: 316.454.52 – 053.6

Війтик Н. М.

практичний психолог ДПТНЗ
«Заліщицьке ВПО»

ВИКОРИСТАННЯ АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНИХ МЕТОДІВ У РОБОТІ ПСИХОЛОГА З ПІДЛІТКАМИ

Одним зі стратегічних напрямків реформування сучасної освіти в Україні є гуманістична спрямованість педагогічного процесу, що ґрунтується на засадах глибокої поваги до особистості учня, врахуванні індивідуальних особливостей його розвитку, а також створенні сприятливого, комфортного